

UDK 911.3:312(497.5)

PROMJENE U PROSTORNOM RASPOREDU STANOVNIŠTVA U DELTI NERETVE

MARTIN GLAMUZINA

Izvadak:

U radu se ističe postojanje četiriju naseobnih područja u delti Neretve, i razmatra kretanje stanovništva unutar i među njima. U radu se analizira u kojoj su mjeri povezani prostorni raspored stanovništva Delte i društveno-gospodarske promjene. Svako izdvojeno naseobeno područje posebno je razmatrano, uz ocjenu daljnjeg razvoja naseljenosti.

Ključne riječi:

Delta Neretve, naselja, stanovništvo, Dalmacija, Hrvatska

THE CHANGES IN SPATIAL DISTRIBUTION OF THE POPULATION OF NERETVA RIVER DELTA REGION

Abstract:

The author sets apart four settlement zones in the Neretva river delta region and analyses the population changes and migrations in and between them. The paper deals with the relationship between the changes in the distribution of population and socio-economic changes in the region. Every settlement zone in the Delta region is presented separately, with the evaluation of further population development.

Key words:

Neretva river delta, settlements, population, Dalmatia, Croatia

Uvod

Delta Neretve obuhvaća aluvijalno i pripadajuće mu krško-vapnenačko (brdsko) područje uz najdonji dio toka rijeke Neretve od Počitelja do ušća. Unutar ovog širokog pojasa mogu se izdvojiti dvije zasebne fizionomske cjeline koje se skoro poklapaju s državnom granicom Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine, a to su:

1. Gornjoneretvanska delta ili Svitavsko-Deransko područje tj. Svitavsko blato i Deransko jezero ili Hutovo blato (u Republici Bosni i Hercegovini).

2. Donjoneretvanska delta koja se od gornje cjeline odvaja obronkom Rilića i Rujnice, do crte na kojoj su sela; Crnići, Gabela i Dračevo. Ovaj se prostor nalazi u granicama Republike Hrvatske, u dužini od 25 km, regionalno u okviru Dalmacije (i to Srednje Dalmacije), kao Donje Poneretavlje (FRIGANOVIĆ, 1974.), a postoje i drugi nazivi kao Neretvanska blatija (BLAŠKOVIĆ, 1948.), Donjoneretvanska delta (GLAMUZINA, 1986), Donjoneretvanski kraj (CURIĆ, 1994.), a u narodu se koristi naziv delta Neretve ili Neretva.

Budući da je stanovništvo Delte sve do novijih unutrašnjih migracijskih kretanja

(preseljavanja) prema rubnim i središnjim područjima Delte živjelo u brdskom vapnenačkom okviru, a i danas je vezano za te prostore (obrada zemlje, groblja, crkve), logično je i ove prostore integralno promatrati kao jednu cjelinu. To su brdska područja Slivna - Ravnog, Zažablja, Pline Istočne i Pline Zapadne kao i Desansko - Borovačko - Novoselski kraj. Područje Jezera¹ s vodećim naseljima Kobiljača, Staševica i Otrić-Seoci, iako malo podalje od tipičnog područja Delte, čini zajednički gospodarski i demografski prostor i migracijska kretanja u cijelom povijesnom razvoju išla su prema Delti.

Ovaj rad se bavi promjenama u prostornom rasporedu stanovništva Donjoneretvanske delte i upotrebljavat će se termin delta Neretve koji je, kako u literaturi tako i u narodnoj uporabi, već uvriježen.

Pregled dosadašnjih demografskih istraživanja

Prema dostupnoj literaturi i izvorima vidljivo je da se je s problematikom određenih demografskih kretanja bavio niz autora. No, to su bile pojedinačne analize, bilo kretanja stanovnika, bilo strukture stanovništva i naselja. O sustavnoj problematici unutrašnjeg kretanja stanovništva po naseobnim prostorima Delte nema kompleksnog razmatranja.

S povijesnom dimenzijom razvoja stanovništva, naseljenosti i naselja u delti Neretve bavio se je MACAN (1990.), o određenim demografskim i naseobnim problemima župa Opuzena i Slivna Ravnog bavi se BEBIĆ (1990.), o strukturama stanovništva i gospodarskog valoriziranja kraja raspravlja CURIĆ (1994.), o povijesnom pregledu i vanjskim

¹ Jezero - zagorski dio Delte - polje u kršu, koje je svojedobno bilo plavljeno (prije probijanja tunela prema Baćinskim jezerima), pa je izraz "Jezeri" prihvaćen kao geografski pojam koji je danas u uporabi.

migracijama iz Delte raspravlja SMOLJAN (1988.), o kretanju stanovništva i strukturama župe Vidonje raspravlja VIDOVIĆ (1993.). U svom radu delta Neretve GLAMUZINA (1986.) dosta sustavno raspravlja o kretanju stanovništva i naseljenosti po područjima u Delti.

S općim razmatranjima kretanja stanovništva na egzodusnim prostorima u Hrvatskoj kao i populacijsko-geografskim kretanjima na primorskom i dinarskom kršu raspravlja FRIGANOVIĆ (1979. i 1984.). Ove rasprave se odnose na široko područje našeg primorskog i dinarskog krša, ali se utvrđene pojave u određenim naznakama mogu primjeniti i na ovaj prostor. I ovdje je krški pojas oko Delte bio središte naseljenosti koji je demografski rastao ili slabio shodno mijenjanju prirodne osnove kao i društvenih, gospodarskih i političkih zbivanja u Delti i oko nje.

Metodologija i struktura rada

Rad se sastoji od pet manjih cjelina: uvod, pregled dosadašnjih rezultata istraživanja prostora, povijesnog razvoja naseljenosti i naselja, kretanja stanovništva po naseobnim područjima i zaključak. Osim statističke analize obavljen je i terenski rad. U obilasku svih područja i naselja, obavljena je anketa i razgovor s ljudima koji su bili sudionici ovih demografskih promjena. Na temelju utvrđene metodologije, dostupne literature i osobnih istraživanja utvrdio sam da na području delte Neretve postoje četiri naseobna područja (sl. 1) i da svako od njih ima svoju vremensku, prostornu i gospodarsku dimenziju. Ta područja su:

- 1) Krško-vapnenački (brdski) okvir,
- 2) Rubna područja (kontakt Delte i krša),
- 3) Unutrašnji prostor Delte (aluvijalna ravan),
- 4) Morska obala

Svako navedeno naseobeno područje zasebno je razmatrano u radu.

Sl. 1. Glavna naselja delte Neretve 1991. godine

Fig. 1. The major settlements in the Neretva river delta region in 1991

Povijesni razvoj naseljenosti i naselja u delti Neretve

Delta Neretve, posebno njezin brdski okvir bio je naseljen u najstarijoj prošlosti. Prvi stanovnici bili su Iliri (doselili sa sjeverozapada u 13. st. prije Krista), a bavili su se stočarstvom i ratarstvom. Mnoge gomile koje se nalaze na okolnim brdima ostaci su tog najstarijeg naseljavanja ovog područja. Kasnije, oko 400-350 god. prije Krista doselili su se Kelti, pa je nastala mješavina ilirsko-keltskih plemena (BEBIĆ, 1990.). Posebno se može istaći antičko doba, najprije grčka, pa onda rimska uprava, kada je ovdje postojala Narona, jedan od najvećih gradova u rimskoj provinciji Dalmaciji (SMOLJAN, 1988.). U ranom srednjem vijeku dolazi do uništenja Narone, a za srednji

vijek nema poznatih dokumenata o stanovništvu ovog kraja. Mletačko osvajanje 1684. god. je od posebnog značaja za razumijevanje današnje slike naseljenosti. Oni osvajaču zamalo demografski pustu deltu Neretve (BEBIĆ, 1983.) i naseljavaju krajišnike iz Zažablja (Istočna Hercegovina) koje je bilo pod turskom vlašću i daju im zemlju (SMOLJAN, 1988.). Od tada seže oblik naseljenosti koji se održao do sredine ovog stoljeća. Naselja su se širila po krškom (brdskom) prostoru oko aluvijalne ravni, a u skladu s tada prevladavajućom stočarskom ekonomijom. Aluvijalna ravan (unutrašnjost Delte) i rubna područja uz Deltu su se izbjegavala budući da je močvara bila poplavna i nezdrava (malarija), a stanovnici nisu ni poznavali način na koji bi se od močvare otela zemlja za obradu. Naseljavanje

obale nije dolazilo u obzir zbog opasnosti s mora, a morsko ribarstvo je za te stanovnike tad bilo nepoznanica. To okolno brdsko stanovništvo u početku povremeno, a kasnije svakodnevno silazi u Deltu i na rubove Delte radi lova i ribolova i vraća se u svoja brdska naselja. Svako selo je imalo svoje "silazište" (BEBIĆ, 1990.), a to je bila brdska staza koja je najkraćim putem vodila od naselja u brdu do ruba močvare. Na svršetku tih silazišta gradile su se primitivne nastambe koje su zvali "pojate", a služile su za odlaganje oruđa i oružja za lov i ribolov, za obradu zemlje, kraći odmor i boravak od nekoliko dana. Nastambe su bile od močvarnog pruća no dobro su štatile od visoke i niske temperature kao i kiše. Obvezno je uz pojatu bilo i nekoliko plovila "trupa" bez kojih se život i rad ovdje nije mogao zamisliti. Ova privremena naselja na silazištima okružiti će cijeli rub Delte koji će u drugačijim gospodarskim i zdravstvenim uvjetima (nestanak malarije), i stvaranjem obradivog zemljišta jendečenjem² (GLAMUZINA, 1986.), postati i stalna naselja.

Prve popise stanovništva i naselja u ovom prostoru provode austrijske vlasti koje su ovdje učinile i važne gospodarske promjene, prvenstveno regulaciju rijeke Neretve. To će dovesti do toga da Metković postane centralno naselje Delte i dolazi do prve urbanizacije ovog prostora. No, u okolnim područjima i dalje se zadržava stari način života koji vuče korijenje iz doba mletačke vladavine. Težište naseljenosti i dalje je na brdskom okviru iako se na silazištima pomalo javljaju oblici stalne naseljenosti (grade se čvrsti stambeni objekti).

Korjenitije promjene u naseljenosti i naseljima nastaju pod utjecajem suvremenih melioracija i izgradnje prometne infrastrukture u Delti. Napušta se stočarska

ekonomija i brdska poljoprivreda, pomalo se napuštaju brdska naselja i postupno se oblikuju naselja uz rub ili u samoj aluvijalnoj ravni Delte. Počeci ovog kretanja bili su pred II. svjetski rat, ali izrazit egzodus brdskog stanovništva zbio se je 60-tih godina ovog stoljeća, a napose je ubrzan potresom 1962. godine, kad su mnogi objekti u brdu bili teže oštećeni. Stanovništvo je dobilo određen novčanu pomoć s kojom nije popravljalo stare kuće nego je na rubu ili u samoj Delti na vlastitom zemljištu gradilo nove kuće. Ovdje je posebno bitno naglasiti jednu činjenicu da je stanovništvo vrlo rijetko selilo na obalu (Klek, Duboka, Komarna, Duba), za razliku od naselja Makarskog primorja koja su poslije potresa gotovo sva preselila na obalu. To dokazuje da je stanovništvo iselilo tamo gdje će imati bolji izvor egzistencije. U Primorju je to bio turizam, a u Delti poljodjelstvo. Neka brdska naselja preselila su uz rub polja Jezero, gdje je nastalo novo naselje Kobiljača, a ojačala naselja Staševica i Otrić-Seoci. Melioracijom (odvodnjom) polja Jezero stvoreni su uvjeti za poljoprivredu, a ponajviše se uzgaja vinova loza i smokve, što je postao osnovni prihod pridošlog stanovništva.

Iz tablica od 1-6 i slika br. 2 i 3 može se nepobitno utvrditi postojanje četiri naseobena područja (zone) u Delti, a iz čega se mogu izvesti i slijedeći zaključci:

1. Od prvog popisa 1857. do zadnjeg 1991. stanovništvo Delte povećalo se za nešto više od četiri puta, dok se stanovništvo Republike Hrvatske u istom razdoblju povećalo za oko jedan i pol put. Iako je iz ovog prostora bila i izrazito jaka emigracija prije prvog i između dva svjetska rata u prekomorske zemlje, a poslije II. svjetskog rata u Europu, ipak je evidentan izrazit rast stanovništva, s jakim prirodnim priraštajem, što je ukazivalo na život sela, koje još uvijek nije bilo zahvaćeno depopulacijom.

2. Od prvog popisa 1857. do popisa 1953. vidljivo je da je najviše stanovništva obitavalo na krško-vapnenačkom (brdskom)

² Jendečenje - hendek tur. jarak, jendečiti - stvarati plodno zemljište u obliku parcela kopanjem jaraka.

Kretanje broja stanovnika po pojedinim naseobenim područjima u Delti (za neke karakteristične popise od 1857. - 1991.)

Tab. 1. Kretanje stanovništva po naseljima krško-vapnenačkog (brdskog) okvira za neke karakteristične popisne godine od 1857. do 1991. godine

Tab. 1. Population dynamic in settlements of the hilly karst frame zone for some characteristic census years in 1857 - 1991 period

Područje Naselje	GODINA POPISA – BROJ STANOVNIKA						
	1857.	1910.	1921.	1931.	1953.	1981.	1991.
Krško- Vapn. okvir	4470	6784	8595	7798	6140	4413	2718
Borovci	598	539	533	530	423	79	45
Dobranje	361	312	528	610	244	-	15
Dubrave	pod Pozla Gora	134	pod Pozla Gora	pod Pozla Gora	510	-	-
Glavice	pod Slivno Ravno	445	pod Slivno Ravno	259	165	-	-
Plina Istočna	595	445	1290	1250	351	545	-
Kobiljača	-	-	-	-	10	381	398
Mali Prolog	pod Pozla Gora	160	pod Pozla Gora	150	186	134	86
Nova Sela	pod Borovci	449	524	471	449	107	66
Otrić-Seoci	pod Pozla Gora	488	738	509	670	807	850
Plina Jezero	-	-	-	-	-	-	51
Pozla Gora	725	673	858	810	392	122	110
Štaševica	566	991	1009	1013	970	902	1112
Vidonje	518	690	826	760	626	662	7
Plina Zapadna	pod Istočna P.	295	95	pod Istočna P.	460	384	-
Zavala	pod Slivno Ravno	143	pod Slivno Ravno	pod Slivno Ravno	157	-	-
Raba	pod Slivno Ravno	160	pod Slivno Ravno	521	135	95	15
Slivno-Ravno	1107	537	2194	815	392	291	13

- Izvor: 1. Korenčić, M. (1979.), Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857. - 1971., JAZU, Zagreb
 2. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1981. god., Tabela 193, SZSS, Beograd, 1986.
 3. Popis stanovništva 1991., Dokumentacija 881, RSZ, Zagreb, 1992.
 4. Statistika gradova Metkovića i Ploča
 5. Anketiranje autora na terenu

Tab. 2. Kretanje stanovništva po naseljima rubnih područja Delte za neke karakteristične popisne godine od 1857. do 1991.

Tab. 2. Population dynamic in settlements of the contact zone of Delta region for some characteristic census years in 1857 - 1991 period

Područje Naselje	GODINA POPISA – BROJ STANOVNIKA						
	1857.	1910.	1921.	1931.	1953.	1981.	1991.
Rubna područja	2576	5870	4587	5887	8275	6270	8306
Baćina	451	499	708	747	247	78	714
Badžula	Pod Vidonje	163	Pod Vidonje	193	280	117	94
Bagalovići	Pod Desne	184	Pod Kravac	Pod Kravac	72	-	-
Bijeli Vir	Pod Dobranje	237	Pod Dobranje	Pod Dobranje	431	441	385
Desne	1056	1163	926	753	593	222	197
Dubravica	Pod Metković	104	Pod Metković	Pod Metković	137	Pod Metković	82

Tab. 2. Kretanje stanovništva po naseljima rubnih područja Delte za neke karakteristične popisne godine od 1857. do 1991.

Tab. 2. Population dynamic in settlements of the contact zone of Delta region for some characteristic census years in 1857 - 1991 period

Područje Naselje	GODINA POPISA – BROJ STANOVNIKA						
	1857.	1910.	1921.	1931.	1953.	1981.	1991.
Rubna područja	2576	5870	4587	5887	8275	6270	8306
Glušci	Pod Metković	126	Pod Metković	Pod Metković	146	106	97
Komin	405	994	985	1086	1426	1432	1576
Krvavac 1	Pod Desne	97	795	916	616	598	508
Kula Norinska	Pod Desne	Pod Baglovići	Pod Podravnica	201	317	437	391
Lovorje	Pod Slivno Ravno	32	Pod Slivno Ravno	Pod Slivno Ravno	105	Pod Slivno Ravno	84
Mihalj	Pod Slivno Ravno	290	Pod Slivno Ravno	Pod Slivno Ravno	343	242	220
Mislina	Pod Vidonje	40	Pod Vidonje	Pod Vidonje	221	154	83
Mlinište	-	-	-	-	90	Pod Vidonje	481
Momići	Pod Desno	212	Pod Desne	Pod Desne	315	209	245
Otok Duba	-	-	-	-	57	88	108
Peračko Blato	-	Pod Ploče	Pod Bačina	Pod Bačina	122	Pod Ploče	255
Podravnica	Pod Desne	202	410	222	267	162	122
Prud	Pod Vid	167	Pod Vid	Pod Vid	160	370	417
Rogotin	187	344	Pod Komin	416	637	742	721
Šarić Struga	-	7	Pod Ist. Plina	Pod Ist. Plina	167	Pod Ist. Plina	259
Tim	Pod Slivno Ravno	89	Pod Slivno Ravno	Pod Slivno Ravno	182	Pod Slivno Ravno	228
Tuštavac	-	-	-	-	30	Pod Rabom	91
Vid	477	761	963	1053	1158	674	748
Vrh Desne	Pod Desne	161	Pod Desne	Pod Desne	55	-	-

Izvor: kao tab. 1.

Tab. 3. Kretanje stanovništva po naseljima aluvijalnog područja Delte za neke karakteristične popisne godine od 1857. do 1991. godine

Tab. 3. Population dynamic in settlements of the alluvial plain zone of Delta region for some characteristic census years in 1857 - 1991 period

Područje Naselje	GODINA POPISA – BROJ STANOVNIKA						
	1857.	1910.	1921.	1931.	1953.	1981.	1991.
Aluvijalna ravan	1511	3520	3326	4415	7522	19232	22678
Buk-Vlaka	-	-	-	-	65	Pod Opuzen i Slivno Ravno	838
Krvavac 2	-	-	-	-	94	301	292
Metković	999	1804	2308	2888	3606	9881	12026
Opuzen	512	796	928	963	981	2765	2778
Ploče	Pod Bačina	262	Pod Bačina	Pod Bačina	1726	5643	6332
Podgradna	Pod Slivno Ravno	450	Pod Slivno Ravno	564	761	642	382
Timovo	Pod Slivno Ravno	208	Pod Opuzen	Pod Opuzen	289	dio Opuzena	dio Opuzena

Izvor: kao tab. 1.

Tab. 4. Kretanje stanovništva po naseljima morske obale Delte za neke karakteristične popisne godine od 1857. do 1991.

Tab. 4. Population dynamic in settlements of the coastal zone of Delta region for some characteristic census years in 1857 - 1991 period

Područje	GODINA POPISA – BROJ STANOVNIKA						
	1857.	1910.	1921.	1931.	1953.	1981.	1991.
Morska obala	-	278	-	278	285	276	366
Blace	Pod Slivno Ravno	184	Pod Slivno Ravno	278	182	205	201
Duboka	Pod Slivno Ravno	45	Pod Slivno Ravno	Pod Slivno Ravno	25	Pod Slivno Ravno	36
Klek	Pod Slivno Ravno	19	Pod Slivno Ravno	Pod Slivno Ravno	37	71	87
Komarna	Pod Slivno Ravno	30	Pod Slivno Ravno	Pod Slivno Ravno	41	Pod Slivno Ravno	42

Izvor: kao tab. 1.

Tab. 5. Ukupno kretanje stanovništva Delte za neke karakteristične popisne godine od 1857. do 1991.

Tab. 5. Population dynamic in Delta region for some characteristic census years in 1857 - 1991 period

Delta Neretve	1857.	1910.	1921.	1931.	1953.	1981.	1991.
Ukupno stanovništvo	8557	16462	16418	17978	22222	30191	34038

Izvor: kao tab. 1.

Tab. 6. Postotni udio stanovništva po područjima Delte za neke karakteristične popisne godine od 1857. do 1991.

Tab. 6. The population share of settlement zones in Delta region for some characteristic census years in 1857 - 1991 period

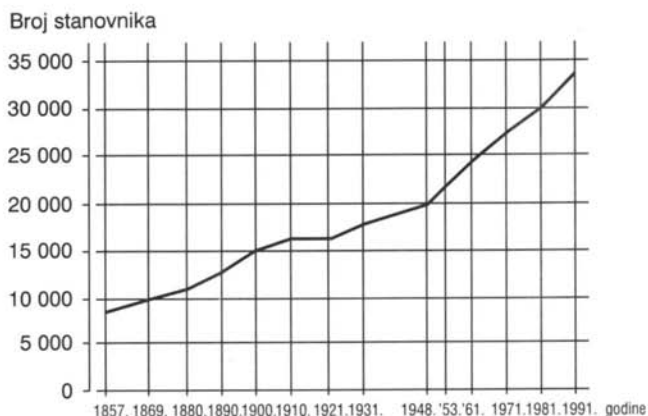
Područje	1857.	1910.	1921.	1931.	1953.	1981.	1991.
Krško vapnen. okvir	52,2	41,2	52,4	43,2	27,6	14,6	8,0
Rubna područja	30,1	35,7	27,9	31,0	37,2	20,8	24,4
Aluvijalna ravan	17,7	21,4	19,7	24,3	33,9	63,7	66,5
Morska obala	-	1,7	-	1,5	1,3	0,9	1,1
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: kao tab. 1.

okviru, oko 50% ukupnog stanovništva Delte. Egzodus krško-vapnenačkog okvira i pražnjenje naselja započelo je poslije II. svjetskog rata. Tada dolazi do promjene u gospodarenju, jer rubna područja Delte i aluvijalna ravan prelaze na poljodjelsku ekonomiju. Taj proces je bio intenzivan, jer popis 1991. pokazuje da se samo 8%

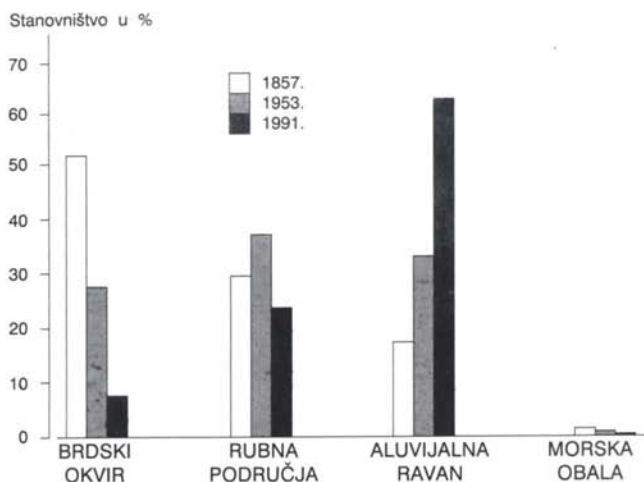
stanovništva Delte nalazi u tim brdskim krško-vapnenačkim područjima.

3. Rubni prostor Delte pokazuje određenu stalnost u broju stanovnika s neznatnim kolebanjem, od 30,1% 1857. do 24,4% 1991. god. To upućuje na stabilizaciju uz blizinu centralnih naselja i mogućnost zadovoljavanja općih i pojedinačnih potreba

Sl. 2. Kretanje broja stanovnika delte Neretve od 1857. do 1991. godine

Fig. 2. The changes in the population number in the Neretva river delta region in the 1857-1991 period according to census data

Sl. 3. Udio stanovništva pojedinih područja nasobnih područja u ukupnom stanovništvu Delte za popisne godine 1857., 1953. i 1991.

Fig. 3. The population share changes in the population zones of the Neretva river delta region, according to the 1857, 1953 and 1991 census data

stanovništva u svojim naseljima. Naselja uz rub Delte imaju dobro uređenu zajedničku infrastrukturu: ceste, vodovod, telefoniju uz pogodno i kvalitetno obradivo zemljište. Ipak neki dijelovi rubnog područja kao npr. Zažablje pokazuju još uvijek neke znakove depopulacije i odlaska prema Metkoviću kao centralnom naselju Delte, dok rubna područja Pločanskog okruženja pokazuju najveću stabilizaciju i u njih se čak doseljava stanovništvo.

4. Područje aluvijalne ravni, uz tok Neretve, Male Neretve, Norina, Crepine i Crne Rijeke po prvom popisu 1857. imalo je svega 1511 ili 17.7% sveukupnog stanovništva Delte i uglavnom je bilo u Metkoviću i Opuzenu. Popisom 1953.g. ima već 7.522 ili 33.9%, a 1991. g. 22.678 ili 66.5% ukupnog stanovništva Delte. Ako se predhodni podaci iz navedenih tablica pažljivo prate uvidjet će se da je došlo do obrnute situacije u rasporedu stanovništva, nekad gusto napučen brdski prostor postaje skoro ispražnjen, aluvijalna ravan ranije nenaseljena, danas je središte naseljenosti.

5. Morska obala, po popisu 1857. nije bila napušćena, jer se je svo stanovništvo vodilo pod Slivnom Ravnim. No, u knjizi Župa Slivno Ravno (BEBIĆ, 1990.), zapisano je da je 1898. g., na temelju crkvenih knjiga, utvrđeno da su naselja Duboka imala 38, Klek 10, Komarna 33 i Blace 112 stanovnika. No vidljivo je iz tablice 6 da se po svim popisima postotni udio stanovništva na obali kreće oko 1%, što ukazuje da taj pojas nije davao uvjete za život za značajnije naseljavanje.

6. Migracijama stanovništva unutar ovih četiriju naseobnih zona u delti Neretve nestala su (potpuno se ispraznila naselja): Bagalovići, Vrh Desne i Dobranje (Metkovački dio Delte) i Plina Istočna i Zapadna (Pločanski dio Delte). U Opuzenskom dijelu Delte nestala su dva naselja: Glavice i Zavala.

No, postoji i niz naselja koja su svojedobno bila centralna, a po popisu 1991. g. pokazuju zamalo potpunu depopulaciju

i sigurno će obrzo doživjeti sudbinu pret hodnih, a to su: Nova Sela, Slivno Ravno, Vidonje, Desne i Raba.

Zaključak

Prostorno i vremensko kretanje stanovništva u delti Neretve nepobitno pokazuje četiri naseobna pojasa, čija se vremenska pokretljivost usko veže za gospodarske promjene u ovim prostorima. To preseljavanje iz jednog u drugi naseobni prostor nije bilo plansko, događalo se skokovito i stihijski. Ostala su još uvijek dobro sačuvana stara naselja po brdskom okviru. Danas uz njih prolaze prometnice i ostala komunalna infrastruktura. Udaljena su svega 20-30 minuta od centralnih naselja Metkovića, Ploča i Opuzena.

Nova naselja u Delti imaju dosta problema u organizaciji prostora, zaštiti okoliša, odvodnji oborinske vode, korištenju komunalne infrastrukture, a sve zbog samovoljne i stihijske izgradnje, bez plana i utjecaja komunalnih vlasti. Sigurno da je iduća faza preseljavanja na morsku obalu, ali tu bi pravna i građevinska regulativa trebala spriječiti anarhiju, uzurpaciju i neodgovornu izgradnju.

Ovim unutrašnjim migracijama mijenjao se i sastav i struktura stanovništva, a posebno gospodarska struktura. Do kraja II. svjetskog rata, dok je centar naseljenosti bio brdski okvir, prevladavao je primarni sektor gospodarstva; ekstezivno stočarstvo i oskudno poljodjelstvo po flišnim zonama te egzistencijalno ribarstvo po močvarama. Stanovništvo je bilo ruralno, a jedino se u Metkoviću i nešto u Opuzenu javlja mala jezgra urbanog stanovništva zaposlenog u prometnoj i uslužnoj djelatnosti. Promjenom gospodarskih faktora i prebacivanjem žarišta naseljenosti prema nizini Delte nakon II. svjetskog rata, razvojem modernog poljodjelstva i prometnica mijenjala se kako gospodarska tako i naseobna struktura stanovništva. Godine 1971. bilo je zaposleno 41.1%

aktivnog stanovništva (CURIĆ, 1994.), od čega primarni sektor zapošljava 34.3% od ukupnog aktivnog stanovništva. Slaba industrijalizacija ovog prostora, koja će ostati i obilježje do današnjeg dana, angažira samo 24.6% stanovništva u sekundarnim djelatnostima.

Godine 1981. primarni sektor zapošljava 15%, sekundarni 34.7%, a tercijarni sektor 50.3% aktivnog stanovništva. Godine 1991. primarni sektor angažira 10.4% sekundarni 25.2%, a tercijarni sektor koji postaje sve značajniji obuhvaća 64.4% stanovništva.

LITERATURA

Bebić, J. (1990.): Župa Slivno Ravno. Crkva u Svijetu, Split

Blasković, (1951.): Donjonevtrvanska blatija. Hidroprojekt, Zagreb

Curić, Z. (1994.): Donjonevtrvanski kraj. Potencijalni i valorizirani turistički činitelji, HGD, Zagreb

Friganović, M. (1974.): Geografija SRH. Knjiga 6 - Južno hrvatsko primorje, Školska knjiga, Zagreb

Friganović, M. (1979.): Populacijsko-geografski pogled na primorski krš Jugoslavije. Radovi br. 14, Zagreb

Friganović, M. (1984.): Egzodusna područja (ne)razvijenost i populacijska politika u SRH. Radovi br. 19, Zagreb

Glamuzina, M. (1986.): Delta Neretve - promjene agrarnog pejzaža u delti Neretve. SGD, Zagreb

Korenčić M. (1979.): Naselja i stanovništvo SRH od 1857-1971. JAZU (Djela JAZU, Knjiga 54), Zagreb.

Macan, T. (1990.): Iz povijesti Donjeg Ponerevtravlja. II prošireno izdanje, galerija "Stećak" i ostali, Zagreb-Klek

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. (1986.), Tabela 193 SZSS, Beograd

Popis stanovnika 1991. (1992.): Dokumentacije 881. RSZ, Zagreb

Smoljan, I. (1988.): Neretva. Galerija "Stećak" i ostali, Zagreb-Klek

Statističke službe gradova Metkovića i Ploča

N.B. Autor je dio podataka prikupio anketiranjem u istraživanom području

Summary
**THE CHANGES IN SPATIAL DISTRIBUTION OF THE
POPULATION OF NERETVA RIVER DELTA REGION**

by
MARTIN GLAMUZINA

The paper deals with the population changes in the Neretva river delta region. The author sets apart four settlement zones: hilly karst frame zone, contact regions (between karst surrounding zone and alluvial plane), alluvial plane (area along the Neretva river and its tributaries) and coastal zone. Those four settlement zones have changed in time in the significance for the population and settlement development, in respect to the economical changes. In the early stage, the most important and accordingly most densely populated zone was the hilly karst frame zone - which was related to the predominantly livestock raising traditional economy. Only with the possibility of better valorisation of the former marshland area (regulation of Neretva river and melioration of the alluvial plane as well as road construction) the population is moving towards the contact regions and alluvial plane.

The only settlement zone left unpopulated to nowadays is the coast zone, because it did not provide existence possibilities. This is contrary to the processes in coastal

zone of Croatia, because the coastal zone of Neretva river is not yet valorised in tourism.

According to the first census in the region, in 1857 most of the population is settled in the hilly karst frame zone (52,2 %), but in 1991 this zone is almost depopulated having only 8 % of all the population of the region. In the alluvial plane in 1857 lived only 17,7 % of the total population of the region, and in 1991 this zone is the most densely populated with 65,5 % of total population of the region. Contact zone population number was rather stabile: in 1857 there lived 30 % and in 1991 about 25 % of total population of the Neretva river delta region. Those settlements have all the infrastructure and are well connected with the central settlements in the alluvial plane zone, so the population has altogether no reason to migrate significantly. The coastal zone is poorly populated, so that from the first census in 1857 to the last in 1991 it has only about 1-2 % of the total population of the Neretva river delta region.